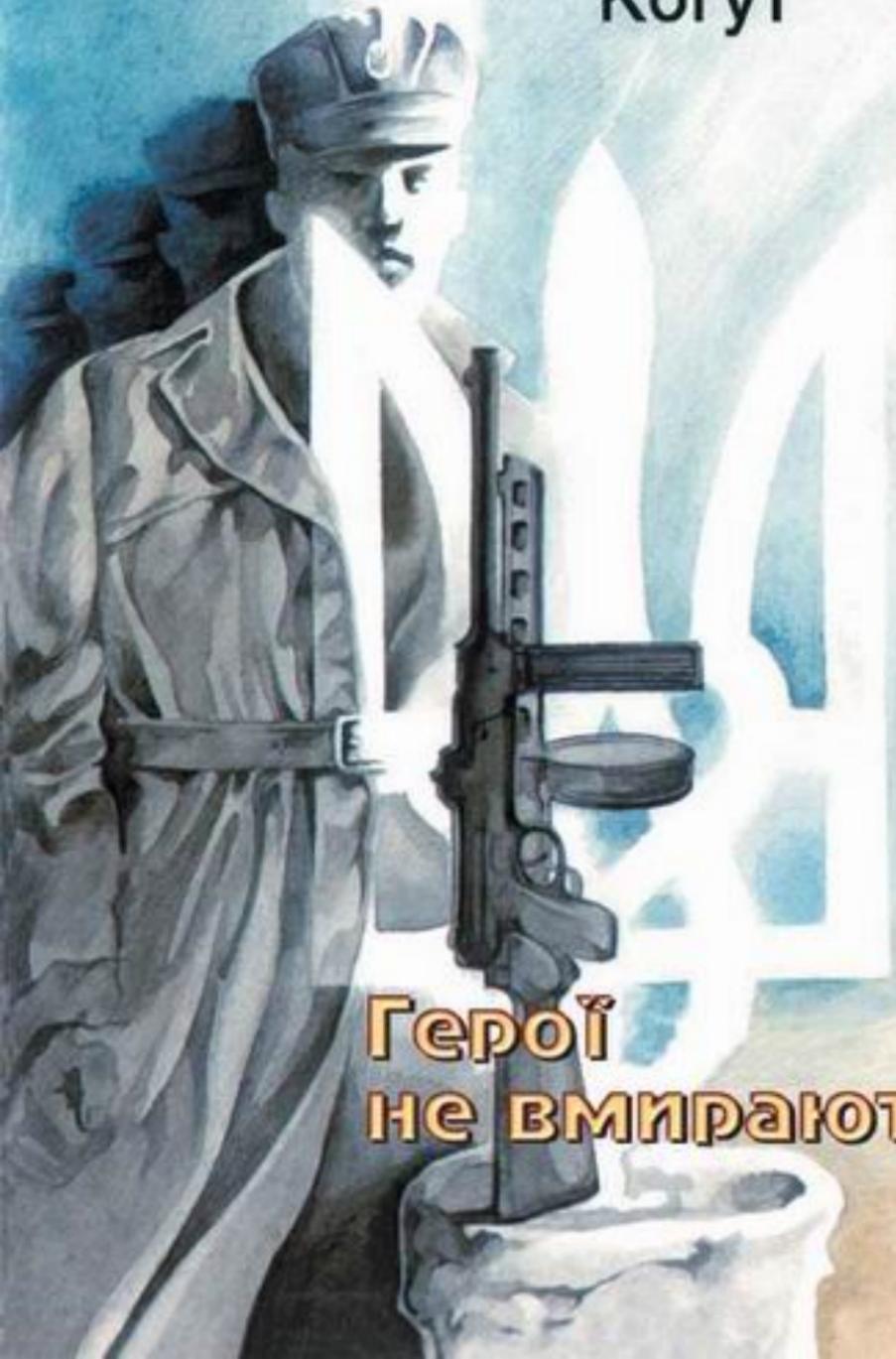

Микола
Когут

Герої
не вмирають

МИКОЛА КОГУТ

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ...

*Художньо-документальні нариси
Спогади*

Книга перша

Дрогобич
Видавнича фірма
«ВІДРОДЖЕННЯ»
2001

Книга-спогадів розповідає про героїв, долі яких по-в'язані з Калусьчиною: Ярослава Мельника – „Роберта“ (1919-1946), крайового провідника ОУН; Романа Марчака (1912-1942), члена похідної групи „Північ“; Ярослава Мартинця – „Береста“ (1921-1948), відомого лікаря УПА; Володимира Кіцу (1907-1943), ветеринарного лікаря.

Редактор видання Валентина Савчин

Художнє оформлення Мирослав Гаталевич

СПОНСОРИ ВИДАННЯ:

Народний депутат України по Калуському в/о № 85
Ігор НАСАЛИК,
Профком ВАТ „Оріана“ (голова Олег КУШЛИК),
Управління культури
Івано-Франківської обласної державної адміністрації
(начальник Анатолій ГРИЦАН),
ВАТ „Калуський завод будівельних машин“
(директор Мирон МАКАР),
Івано-Франківська обл. організація Партії Зелених України
(голова Надія РІМ),
ТзОВ „Галтекс“ (вик. директор Валерій ЛЯШУГА),
ТзОВ „Гоба“ (директор Сергій БАРНА),
Кафе „Лотос“ (підприємець Ольга СІКОРА),
ПП „Євробудсервіс“ (підприємець Ярослав ГОРДІЙ),
Кафе „Крапка“ (підприємець Мирослав ГНИВІДА),
ТзОВ „Ві Бі-Ес“ (директор Павло КОПІЙЧАК),
Кафе „Лотос“ (підприємець Ольга СІКОРА),
Калуська організація Демократичної партії України

ПРОВІДНИК РОБЕРТ
ЯРОСЛАВ МЕЛЬНИК
(1919–1946)

До 55-х роковин загибелі

ПОДЯКА

Володимиру Манелюку (1903-1996), жителю с. Бережниця;
Адольфу Гладиловичу (м. Монреаль, Канада);
Теодозію Загаєвичу – члену Калуської станиці вояків УПА;
Ігорю Мазуру – голові місцевого осередку КУН;
Данієу В. Ю.– директору Бережницької ЗОШ I-II ст.;
Марії Базюк – двоюрідній сестрі Ярослава Мельника;
Ользі Манелюк – жительці м. Калуша
за спогади про провідника Роберта,
а також Володимиру Стасюку – директору
Івано-Франківського базового медичного училища
за сприяння у виданні цієї книги

Їх об'єднав свободи
вічний рух.
Вони йшли в бій за правду,
за державу,
Утверджуючи український
дух.
І, як герої, заслужили
славу.

Ганна ПАШКО

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Про славної пам'яті провідника ОУН Ярослава Мельника – „Роберта“ (1919-1946) написано немало як в українській, так і діаспорній пресі. Не осторонь цього імені стояла і місцева періодика. У статтях автори торкалися того чи іншого періоду життя нашого земляка.

На жаль, бракувало більш повного видання про славного сина Калущини, провідника ОУН Я. Мельника-„Роберта“. Цю прогалину заповнила своєю кількарічною працею пані Тетяна Барбелюк, написавши повість „Про що мовчали смереки“. Це твір – розповідь про підпільне життя та яскраве і трагічне кохання Ярослава Мельника до іншої нашої краянки Антоніни Король з Войнилова. Я радий за паню Т. Барбелюк і щиро вдячний їй за книгу „Про що мовчали смереки“.

Збираючи матеріал про Роберта, я ставив іншу мету – донести до читача спомини про сл. п. Ярослава Мельника тих, хто знову його, спілкувався чи працював з ним у підпіллі.

На жаль, багатьох з них вже немає серед нас, а ті, що ще живуть, прагнуть донести до нас образ одного з тих, хто не шкодуючи свого життя, боровся за волю України – славної пам'яті Ярослава Мельника-„Роберта“.

АВТОР

БІОГРАФІЧНІ ДАНІ

Мельник Ярослав (підпільні псевда Роберт, Корнилів; 20.1.1919, с. Бережниця Шляхотська Калуського п-ту – 01.11.1946, г. Яворина на Долинщині) – відомий діяч ОУН. Закінчив школу в рідному селі. Член ОУН. Навчався у Рогатинській гімназії (1937–1939). Виключений за незалежність до ОУН (1939). Вчителював у рідному селі (весна–осінь 1939). Заступник повітового провідника, а після провідник ОУН Калусчини (1939–1941). Організаційний референт Калуської округи (1941). Окружний провідник ОУН у Коломиї (1941–1942). Від липня 1942 по жовтень 1943 р.– обласний провідник ОУН Станіславщини. Член Крайового проводу ОУН (1943–1944). Вдруге – обласний провідник Станіславщини у 1944–1945 рр. Провідник ОУН Карпатського краю (1945–1946).

Нагороджений Бронзовим Хрестом заслуги (1945) та Золотим Хрестом заслуги І-го ступеня (1947, посмертно).

Ярослав Мельник. 1934 рік

СПОМИНИ ПРО СЛ. П. ЯРОСЛАВА МЕЛЬНИКА-„РОБЕРТА“

Володимир МАНЕЛЮК (1903–1996),
житель с. Бережниці

Проживав у Бережниці Шляхотській на Калусчині Андрій Каній. Мав він золоті руки, був здатний до всякого ремесла. Шанували жителі Бережниці його. Одружився Каній із Марією Манелюк. Дружина була побожною, скромною. Народилися дві дочки: Юстина і Настя. Теж виростали працьовиті, виховані – у своїх батьків.

Коли підійшов час, Юстина одружилася з Миколою Мельником, своїм односельцем з Бережниці. Микола служив у австрійському війську і коли в 1915 році приїхав у відпустку – справили весілля. Молодий був у військовому мундирі; молода йому під пару – ставна, у вишиванці та вінку із живих квітів. Весілля справили без грама горілки, хоч гуляли гості до самого ранку.

Володимир Манелюк із рідними сестрами Степана Бандери
Оксаною і Володимирою.
с. Угринів Старий Калуського р-ну, 1994 р.

Ярослав народився у січні 1919 року. Стояли тоді надворі глибокі сніги і тріскучі морози. Хлопчик народився здоровим, з чорним пушком волосся на голові. Все крутів голівкою туди-сюди.

– Буде непосидючим твій парубок, Юстино, – мовила бабка, яка приймали роди.

Хрестив Миколиного сина парох Угринова і Бережниці о. Андрій Бандера. Не міг відмовити дякові Бережницької церкви Святого Миколая, хоч був дуже заклопотаний справами: дружина чекала сьому дитину, а ще громадські справи на Калущині чекали термінового вирішення... Йшла українсько-польська війна, нещодавно постала ЗУНР.

Не знав тоді отець Бандера, що через кілька місяців народиться у нього син, названий Богданом, і що з Ярославом вони стануть друзями – нерозлійвода.

Крім сина Славка у Миколи і Юстини Мельників росли дочки Оксана, Марія, Ольга і Володимира та сини Василь і Євген.

Змалку Ярослав виростав біля діда і баби Каніїв. Допомагав їм, пас худобу. В 1926 році пішов до Бережницької школи. У ній йшла боротьба між українцями і поляками. Пригадаю, як одного разу (а вчителював тоді в селі молодий поляк Вайда, який зневажав все українське), Юстина Мельникова прибігала у клас розгнівана. Пан вчитель не сподівався нічого від сільської жінки.

– То ти будеш мені дітей польщити?! – не вгавала Юстина. І дала доброго ляпаса гоноровитому вчителю. Через кілька днів він вибрався з села.

Ярослав у школі не марнував час, старався якомога більше дізнатися з книжок. Ріс допитливим хлопцем. Опікувалась Славком вчителька Романівна, яка після закінчення учительської семінарії у Львові працювала у Бережницькій школі.

В Бережниці активно діяли – „Просвіта“, якою завідував Дмитро Мельничук і українська молочарня на чолі з Пісецьким. Саме останній, побачивши неабиякі здібності Ярослава Мельника, звернувся з просьбою до сільської громади (більше 200 сімей) допомогти хлопцеві. Так на кошти односельчан післи Ярослава Мельника на навчання у Рогатинську гімназію.

Віз гімназиста на науку з Рогатин Манелюк, родич по бабі Марії. І зламалося колесо воза якраз напроти брами Королів у Войнилові. Поки направлялося колесо, господарі Юліан і Настя Королі запросили хлопців до своєї хати. Почастували.

Антоніна Король (1923-1946)

– Ваша донька буде моєю дружиною – заявив сімнадцятирітній Славко, коли з Манелюком покидає гостинну хату Королів.

– Та що ви говорите, юначе. По гімназії будете великим паном, а моя Антоніна ще школярка. Їй лише чотирнадцять літ, – мовив Король.

– Ви мене не знаєте. То буде моя жінка.

Помешкання для Ярослава віднайшли недалеко від приміщення гімназії. Прийняла хлопця вдова. Недорого. То було літо, здається 1937 року.

Крім навчання в Рогатинській гімназії Славко Мельник займався підпільною працею в ОУН. Розповсюджував і зберігав літературу, був зв'язковим між юнацтвом у гімназії і Проводом.

Поляки заарештували Ярослава, дали знати у Калуш. Батька, Миколу Мельника, викликали у поліцейський пост-рунок в Новиці.

– Нехай син кине політикувати... Не видіти йому більше гімназії.

Провчившись у Рогатині два роки, Ярослав повернувся у Бережницю. Якраз була вакансія вчителя у початковій шко-

Я. Мельник серед товаришів (у першому ряду). 1939 рік

лі в селі. Працюючи вчителем, Ярослав Мельник був надто вимогливим до сільських дітей, але справедливим.

Коли прийшли у 1939 році перші совіти, Мельник ще деякий час вчителював у Бережницькій школі. Сексоти Мілленко і Марценко пронюхали про підпільну роботу вчителя.

Одного разу, проводячи урок, Славко побачив, як до школи під'їхала машина і з неї вийшли чекісти.

— Скажете, діти, що вчитель десь вийшов.

Стрибнув через вікно і заховався. Було це десь навесні 1941 року. Тоді Я. Мельник був уже у повітовому проводі Калущини.

**Адольф ГЛАДИЛОВИЧ,
проживав у Калуші в 1938-1939 рр.**

В червні 1938 року я повідомив Провідника Лопатинського, що через місяць мушу їхати до Калуша, щоб по закінченні Львівського університету, продовжувати адвокатську практику в тамтешнього адвоката доктора Івана Сохацького.

— Дуже добре, що ідете туди, — сказав Провідник. — Ви там потрібні. Повітовий провідник у Калуші (Олександр Капко, авт.) розконспірований і нічого не може робити, бо поліція слідкує за кожним його кроком. До того, ми втратили з ним зв'язок і навіть не можемо дати вам гасла до нього.

— Нічого, — сказав я, — знаю (О. Капка. — Авт.) його особисто.

— Тим краще. Зголосіться до нього без гасла, переберіть від нього наших людей і переорганізуйте повітову сітку в Калуші.

Провідник умовився зі мною, що під час моого перебування в Калуші ми будемо зустрічатися раз у місяць в лісі коло відомого курорта Моршина, який лежить на шляху Стрий-Калуш.

Справа реорганізації мережі Калуського повіту була на добрій дорозі. На пропозицію дотеперішнього провідника Калущини (О. Капка. — Авт.), заступником Повітового провідника і організаційним референтом став відданий, енергійний і завзятий молодий уродженець села Бережници Ярослав Мельник. Користаючи зі своїх раніше організаційних зв'язків, він швидко зорганізував два перші райони повітової мережі і зв'язався із провідником Юнацтва в польській гімназії в Калуші Долинкою (української гімназії в цьому місті не було). З Ярославом М. я зустрічався щодва тижні ввечері над річкою Лімницею або в ліску близько неї. Обговорювали справи, що цікавили нас обох.

Восени 1938 року, коли ввесь край жив під враженням подій на Закарпатті, Я. Мельник поінформував мене, що наші хлопці аж рвуться в Карпатську Україну, щоб там у лавах Карпатської Січі служити молодій Українській державі. Він питав мене, що йому в таких випадках робити.

З цією справою при зустрічі я звернувся до Провідника.

— Нікому без згоди Проводу не вільно вибиратися на Карпатську Україну, — відповів він мені. — Тільки у виняткових випадках Організація може дати не це дозвіл... Усі наші люди мусять залишатися на своїх місцях, бо вони є тут потрібні.

В березні 1939 року я повернувся у Дрогобич й до самого вибуху Другої світової війни (1.09.1939. — Авт.) працював у адвоката Романа Савойки.

Керівництво повітовою мережею ОУН Калуського повіту залишилося у певних руках Ярослава Мельника. Прощаючись на останньому організаційному побаченні в ліску коло Калуша, я не міг знати, що перед мною стоїть майбутній провідник Карпатського краю, сл. п. Роберт, який згине з дружиною геройською смертю.

**Марія БАЗЮК,
двоюродна сестра провідника**

Після того, як Славко пішов у підпілля, в 1941 році його родину москалі вивезли у Сибір. Вдалося врятуватись батьковій сестрі Оксані і братові Василеві. Проте останньому довелось вертатись і їхати з мамою в Сибір – допомагати їй на засланні. На господарстві залишились Ярославова бабця Марія Каній і я. Тоді мені приходилося не раз носити їйому їсти у ліс – в урочище Кирнички.

Славко і вчитель з Калуша Тарас Банах переховувались також у Манелюків. В червні 1941 року, коли почалась війна, владу в Бережниці взяли наші хлопці. Частіше став бувати вдома і Роберт. Їздив по Калусчині, Рожнятівщині, бував у Долині. Нічого нам не розповідав. Але люди казали, що Ярослав займається роботою ОУН у Калуській округі.

Багато зібраної зброї було у Мельниковій стодолі. Славко казав, що вона для боротьби з ворогом. Пізніше зброю перевели у Чорний ліс.

*

1 липня 1941 року в центрі Калуша в присутності великої кількості людей відбулось віче. Його відкрив Тарас Банах, який зачитав Акт відновлення української державності від 30 червня у Львові. На вічі були присутні повітовий провідник Ярослав Мельник і наймолодший із братів Бандерів Богдан. Після віча присутні були на урочистому Богослужінні у калуській церкві Святого Архистратига Михаїла.

В ці дні Ярослав з Богданом відвідали родину Манелюків в селі Бережниці, в якої нещодавно переховувались від чекістського арешту. Побували в гостях у д-ра Володимира Кіци, знаного в місті ветеринарного лікаря.

Богдан Бандера. 1940 рік

Наступного дня, 3 липня 1941 року, попрощавшись з калушанами, Богдан Бандера „Митар“ у складі похідної групи ОУН виїхав у південні області України. Більше вістей від Богдана не було...

*

Восени 1941 року провідник Роберт наказом обласного проводу ОУН Станіславщини був призначений коломийським окружним провідником ОУН. Тут, в нелегких умовах німецької окупації, наш земляк співпрацював з такими місцевими провідниками як Демоном, Сизим, Борисом, виховником Левадою, провідницями УЧХ Калиною і Мавкою.

Калущина снилась Ярославові, прагнучи побувати у Войнилові, побачити ще раз Антоніну, дівчину, яка не покидала його думок від того серпневого дня 1937 року. Як швидко в роботі минув час!

Від липня 1942 року провідник Роберт на чолі обласного проводу ОУН Станіславщини. Через зв'язкового поцікавився, як там Тося Король? Заспокоївся: Антоніна на той час закінчила вчительську семінарію, працювала. Та не полишала думки про медицину.

**Петро ЛАВРІВ,
колишній політв'язень**

У 1942 році в потязі із Стрия я зустрів Ярослава Мельника з Бережниці Калуського району, тодішнього обласного провідника ОУН Станіславщини. З ним був наймолодший з Бандерів Богдан (? – Авт.). Роберт і Митар (підпільні псевда Мельника і Бандери) були побратимами. Різнилися не лише кольором волосся: Роберт мав чорні кучері, а Митар був світловолосий, але і характерами – Славко був говірливий, відкритий; Богдан – мовчазний, замкнутий в собі.

Хлопці не раз ночували в той час у батьків моєї дружини Марії і Антона Скрентовичів у Залукві під Галичем.

**С. ХМЕЛЬ (підпільне псевдо),
відомий діяч ОУН-УПА**

Всі, хто знову пам'яті провідника Роберта, захоплювалися його надзвичайною енергією та активністю. В часи творення української збройної сили в Галичині я не раз мав нагоду зустрітися з Робертом, тоді обласним провідником

Володимир Лівій-„Митар“, Ярослав Мельник-„Роберт“,
Роман Мокрій-„Байда“. 1944 рік

Станіславщина. Такі проблеми як сон і харчування були в нього на останньому місці. На добу вистачало йому 2-4 години відпочинку; склянку чаю і сухарик були його звичайною стравою...

Не зважаючи на велику перепрацьованість Роберт завжди знаходив час на організацію УНС, а потім УПА. Справа української збройної сили надзвичайно захоплювала його. Він для неї жив, для неї працював, віддавав весь час і сили...

*

15 квітня 1944 року, субота. Завтра Великдень. Перші Великодні свята у підпіллі. У чорноліському таборі Різуна кипить робота. Повстанці чистять зброю; будують каплицю, в якій відправлятиметься Служба Божа.

Найбільше круться куховари. Вони мусять наварити їжі для цілої сотні та гостей.

На дорозі скриплять навантажені вози, що прибули з Яворівки, Грабівки, Завою з великодніми дарунками для повстанців.

...Неділя, 16 квітня. Великдень. В таборі всюди чисто, прибрано. Повстанці Різуна чекають гостей. Серед них – отець Микитюк, провідник Станіславщини Роберт й інші.

Хорунжий Різун зголосив провіднику Роберту стан в сотні. Отець Микитюк відправив святкову Службу Божу.

Наперед виходить Роберт і виголошує: „Ви покинули рідну домівку, батьків і віддали себе всеціло великій справі. Вам

Провідник ОУН Станіславщина Ярослав Мельник-„Роберт“ (справа).
Поряд – командир Чорного лісу Різун. 1945 рік

припала велика честь і обов'язок – здобути Україні волю. В наших руках її майбутнє...“.

*

Сов'єтсько-німецький фронт наближався до Чорного лісу. Червона армія зайняла Коломию, Станіслав, Калуш. Літо 1944 року провідник Роберт таборував на горі Малиновій в Карпатах разом з відділом Гамалії. Поряд на дорозі проходили регулярні частини наступаючої червоної армії. На початку серпня, коли фронт відкотився далі на захід, Роберт повернувся у Чорний ліс.

*

В кінці жовтня 1944 року в Чорному лісі проводився великий збір Крайового проводу ОУН. Охороняв збір відділ Гамалії і ще 60 стрільців з охорони Роберта. Завдання збору – виробити тактику боротьби з червоним загарбником.

Іван Гонта-„Гамалія“ (1913-1944).
Поліг на полі слави 1.11.1944

троє повстанців із сотні Гамалії.

4 листопада 1944 року, біля могили згинувших, він – провідник Роберт – не промовлятиме. А стоятиме з похиленою головою. Йому залишилося жити два роки...

*

Ярослав Мельник і Антоніна Король побралися влітку 1945 року в Грабівці у церкві Різдва Христового. Висповідались перед шлюбом. Стоячи на колінах перед образами, поклялися пронести своє кохання через нелегкі будні повстанського життя. Згадали молоді своїх батьків – їм благословити сина і дочку на сімейну стезю...

Весілля Мельників було в хатині лісника, що на краю Чорного лісу. Небагато було гостей – тільки товариші по боротьбі.

Дружина провідника Роберта припала до душі повстанцям. Невтомна у праці, інтелігентна, безкорислива. Була водночас і лікаркою, і друкаркою. Варила їсти. Позаду були три роки навчання на медицині у Львові. Не було у Тоні випускного вечора. Її кликав ліс.

*

В одному з боїв восени 1945 року повстанці захопили „загублену“ ворогом сумку з документами. Коли Роберт прочитав папери, спочатку не повірив своїм очам. Сотенний Чорнота – агент НКВД. Не може цього бути! Два роки Чорнота у повстанських рядах, проявив себе добрим коман-

диром. Він, крайовий провідник Роберт, не має права на помилку.

Напередодні командир Різун прислав до Роберта зв'язкового Крука з попередженням: в навколошні села – Грабівку, Завій, Яворівку прибуло багато військ НКВС. Готується облава на Чорний ліс. Не послухав Різунової поради.

У кривавому бою з чекістами загинули 26 повстанців: троє провідників і двадцять

Володимир Чав'як-„Чорнота“
(1922-1991).
Фото років заслання.
1956 рік

У ті ж останні дні Роберт почув від дружини слова, які звеселили його: він буде батьком.

– Передайте Роберту – Чорнота не винен.

У ті ж останні дні Роберт почув від дружини слова, які звеселили його: він буде батьком.

*

Зима 1945-1946 років була важкою. Повсюдно лютувала „червона мітла“. Чекісти великими силами блокували цілі райони, в яких діяли загони УПА.

... Кілька тижнів не виходили повстанці Роберта з криївки, що на горі Яворині. Навколо облави, сліди на снігу могли привести сюди ворога. Добре, що води достатньо із струмка, що тече через криївку.

Провідник Роберт (другий справа) серед відомих командирів УПА.
Чорний ліс, 1946 рік

В кінці березня 1946 року, коли почав танути в горах сніг, крайовий провідник Роберт отримав через кур'єрів перші тривожні вісті: за час блокади загинули командири – Козак на Коломийщині; Андріенко – командир Дрогобицького ТВ „Маківка“. Та чи ненайбільшою була втрата командира Чорного лісу – Грегота-Різуна; він впав 24 лютого від кулі більшовицького агента.

Випускник СШ „Олени-1“
Ярослав Косарчин-
„Байрак“ (1944).
Командир калуського
ТВ-23 „Магура“
(1945-1949)

На теренах Калушини було краще: тут вберігся від загибелі і далі командував повстанськими силами піоручник Козак-Байрак. Пригадався Роберту весняний день 1945 року, коли він, поряд з іншими командирами, рекомендував Головному Військовому штабу УПА призначити недавнього випускника старшинської школи „Олени“ хорунжого Байрака командиром калуського ТВ-23 – „Магура“.

І тепер, в березні 1946 року, був радий, що військовики УПА не прогадали і довірили цей пост молодому командиріві Байраку. Потрібно рекомендувати штабу про підвищення Байрака до ступеня сотника і нагородження Хрестом за мужність.

*

Цілу ніч з 12 по 13 травня 1946 року Ярослав не спав. Санітарка Марійка недавно пошепки повідомила: дружина ось-ось народить. Задрімав на світанку, як почув рух у криївці. А потім – дитячий крик.

– Дитина народилась – здогадався зпросоння.
– Друже провідник, у вас народилась донечка
Але що це? Ще один голосок прорізав ранок 13 травня 1946 року.

– Друже! Маєте двійко діточок: народився ще і синочок. Це санітарка Марійка подала голос. І сон, як рукою зняло.
– Я – батько, батько, – радість розпинала груди.

Сина і дочку назвали іменами – Роман і Віра. Діти росли кволими, часто хворіли. Не вистачало свіжого повітря, молока, овочів, фруктів. Віру з часом прийняли до себе родина Марії Павлишин, а згодом – Ганна Бучко з села Слобода Болехівська Долинського району. Брат Ромко, розділив, напевне, батьківську долю.

*

Через кур'єрів Роберт отримав вістку: 21 жовтня в селі Вербіж Верхній Печеніжинського району чекісти полонили пораненого слідчого країової Служби Безпеки Лимана. Тривожно стало на душі: Лиман знає про криївку на Яворині. У самій криївці не бував, зустрічались на верху гори... Що робити? Розповів про цю новину друзям.

– В перших числах листопада переходимо в інший зимовий бункер. Там є все необхідне – підсумував провідник.

*

Пораненого Лимана взяли на допит у Станіславську тюрму. Спочатку вмовляли, а коли єсбіст сказав „Hi!“, взялись до тортур. Мучили цілодобово, бо чекісти знали, хто потрапив їм до рук. Пекли вогнем, заганяли під нігти голки...

– Дивіться, не перестарайтесь, – наголошував майор Костенко. – Він потрібний нам живий.

І кати старались... В ніч з 25 на 26 жовтня Лиман зламався і погодився провести чекістів до місця зустрічей з провідником Робертом на горі Яворині, що на Долинщині.

Вже під вечір 27 жовтня чекісти у кількості трьохсот чоловік були на горі Яворині. У щільне кільце був взятий найближчий лісовий масив і вся гора.

– В останній раз я зустрічався з Робертом на цьому місці на початку вересня... Він був з охоронцями на псевда Скала і Микола.

– Якою була погода? Чи були у Роберта і охоронців забочені чоботи? – уточнював питання „знавець“ своєї справи майор Костенко.

– Погода була... Напередодні падав невеликий дощ, але чоботи у них були не дуже замашені...

– Так! Видно, не здалека йшли. Бандитська краївка десь тут, – закінчив Костенко.

Чотири доби метр за метром промащували чекісти гору Яворину. А повстанської криївки не було.

– Еще раз, еще..., – до хрипоти кричав майор Костенко. Сам, заляпаний болотом з ніг до голови, носився, як навіжений по горі.

– Я пообещал товарищу Слоню найти бандитов и слово сдержу. Искать, искать...

Тільки під самий вечір 31 жовтня 1946 року криївка Роберта була знайдена.

... В криївці на Яворині провідник Роберт перебував з весни 1945 року. Вирита у крутому схилі гори, її неможливо

було виявiti. Повстанці у криївці перебули не одну чекістську облаву на Болехівські ліси.

Голоси облавників, гавкіт псів то наблизались, то віддалялися.

— Пронесе і цього разу. Скільки облав було... — думав Роберт й заспокоював себе. Та доля цього разу не була прихильною до повстанців. Облавники виявили криївку.

— Бандити, сдавайтесь! Ви окружени.

Роберт наказав затягувати переговори, щоб спалити важливі документи і знайти вихід із становища, що склалось. Хто ж зінав, що йуда затерся між ними. Цього разу зрадив охоронець Ясний і видав ворогу таємниці криївки.

Тої першої листопадової ночі 1946 року впали, як герой — Ярослав Мельник-„Роберт“, крайовий провідник ОУН; Антоніна Король-Мельник, друкарка проводу; „Марійка“, кухарка; повстанці „Скала“, „Микола“ й інші підпільні.

Вічна їм слава!

Ольга МАНЕЛЮК,
односельчанка Я. Мельника

Після виключення Ярослава Мельника поляками з Рогатинської гімназії, він деякий час працював вчителем початкової школи у рідному селі Бережниці Шляхотській Калуського повіту.

Пам'ятаю випадок із свого шкільного життя. Це було, здається, весною 1939 року. Я вчилася дома уроки, як почула розмову тата із своїм братом Михайлом:

— Приходить кінець Польщі, вже недовго чекати. З'єсть її Немеччина...

Чоловіки говорили неголосно, але я все почула. Хоч мала на той час дев'ять років та зрозуміла зі spokenого батьком, що поляки роблять зле нам — українцям. І своїм дитячим розумом запротестувала проти них — поляків.

— Не буде Польщі, не треба і уроків вчити!

Коли наступного дня я прийшла в школу, вчитель Мельник викликав до дошки:

— Манелюк, відповідайте урок.

Я встала і категорично заявила, що не вивчила урок.

— Чому?

— Не вивчила, бо... — і не закінчила. З голови не виходили татові слова про Польщу. Я вважала себе мало не героїною.

Ярослав Мельник не потерпів такого поступку від учениці. Взяв і відлупцював мене лінійкою.

І приказував при цьому:

— А вчити уроки треба!

Наголошував на останньому слові.

Я йшла додому зі школи і плакала. В моїй дитячій душі все кипіло.

— Як вчитель міг мене вдарити? Скільки разів бував у нас, обідав...

Тато запитав, у чому справа. Я все розповіла. Надіялась, що він стане на мою сторону.

— Добре Славко зробив, я ще зараз додам. Ти ще замала судити про когось... А вчитись треба, — ніби повторив вчителеві слова.

Тато (Володимир Манелюк. — Авт.) близько зінався з родиною Мельників по праці у бережницькій „Просвіті“. Мама Ярослава була моєю хресною матір'ю.

... Вдруге мені довелось зустрітись з майбутнім крайовим провідником Я. Мельником-„Робертом“ влітку 1941 року. Після проголошення у Калуші Акту від 30 червня мій тато привіз кіньми до нас додому Ярослава Мельника (тодішнього повітового провідника ОУН Калущини. — Авт.) і наймолодшого з братів Бандерів Богдана. Хлопці були однолітками. Богдан весь час чомусь кашляв, напевне, був хворий.

Мама моя, чекаючи гостей, зварила пирогів, подала на стіл. Тато з Ярославом і Богданом весь час говорили про щось впівголоса.

— Чоловіче, — сказала мати — Досить політики, сідай до столу і клич гостей.

Ярослав швидко впорався з їжею. Богдан їв, не поспішаючи, все чомусь відсував на сторону миски смажену цибулю.

Мельник був непосидючий, все ніби кудись поспішав, і ще нетерплячий. Й тут, за столом, показав свій характер: дивився, дивився, як Бандера єсть і раптом каже:

— Слухай, Богдане, ти або іж, або...

Різко встав з-за столу, подякував і вийшов на подвір'я. Молодший Бандера не образився на свого товариша, тільки усміхнувся і далі продовжував неквапливо їсти. Знав нестримний Ярославів характер.

Після обіду Богдан підійшов до мене, поклав руку на моє плече і запитав:

— Як тебе звати, дівчино?

— Ольгою, — відповіла я.

— Маєш ім'я славної княгині, не осором його.

ВІШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ПРОВІДНИКА ЯРОСЛАВА МЕЛЬНИКА-„РОБЕРТА“

Влітку 1992 року ветерани ОУН-УПА, члени СУМ, пластуни з допомогою місцевої влади Долинщини відновили криївку провідника Роберта. Дерев'яними балками були укріплені стіни криївки, вистелено підлогу, виготовлено столики і т. д. Бункер Роберта постав перед очима гостей в оновленому вигляді, майже таким, яким був п'ятдесят років тому, коли перебували тут підпільнники (1945-1946).

Криївка крайового провідника ОУН Роберта. Гора Яворина, 1992 рік

Поряд з криївкою був освячений березовий хрест і синьо-жовтий прапор. На табличці, що закріплена поряд, читаєм трагічні рядки:

„В цій криївці
в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1946 р.
загинув крайовий провідник ОУН
Роберт із охороного. Вічна йм слава.
Слава Україні. Героям слава.“

Про місце повстанської криївки дізналися монахині Гошівського монастиря і за якийсь час, коли вже ніхто на Яворину не приходив, поставили хрест і щиро помолились за упокій душі геройів.

*

У літні дні 1995 року гора Яворина, що на Долинщині (Івано-Франківська область) прийняла на свої схили сотні ветеранів УПА, молодь з багатьох областей України. З ініціативи КУНу був започаткований щорічний фестиваль української патріотичної пісні „Яворина“, присвячений пам'яті геройів, які полягли за волю України. І серед них – Я. Мельник-„Роберт“.

*

31 жовтня 1996 року, до п'ятдесятих роковин від дня загибелі провідника ОУН Карпатського краю сл. п. Я. Мельника-„Роберта“ (1919-1946) в рідному селі героя Бережниці Калуського району був відкритий і освячений пам'ятний знак, на місці якого в майбутньому постане пам'ятник славному землякові. Ініціатором встановлення знаку був місцевий осередок КУНу (голова Ігор Мазур).

Велику роботу із збиранням матеріалів і вішануванням пам'яті Ярослава Мельника проводять педагогічний колектив і учні Бережницької ЗОШ І-ІІ степенів (директор Данил В. Ю.). Зокрема, у школі оформлено куток, присвячений землякові, зібрано спогади про Я. Мельника його односельців.

*

В 1997 році з ініціативи вчителя фізичного виховання місцевої школи Богдана Василишина розпочав ходу щорічний традиційний футбольний турнір, присвячений пам'яті земляка із с. Бережниці, крайового провідника ОУН сл. п. Ярослава Мельника-„Роберта“. У турнірі беруть участь команди сіл Бережниці, Грабівки, Підмихайлія, Пійла і інших населених пунктів Калуського району.

Героїв час не поглинає:
Герой не падає, не стогне,
не вмирає!
Герої завжди з нами
йдуть –
З минулого – в сучасність
І далі – у майбутнє.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гладилович А. Володимир Тимчай-Лопатинський // Визвольний шлях.- 1979.- Кн. 5.- С. 4-5.
2. Мазур І. Партизанське село (Бережниця) // Дзвони Підгір'я.- 1995.- 20 черв.
3. Пастих Р. Таємницю загибелі легендарного „Роберта“ розкрили // Дзвони Підгір'я.- 1996.- 8 лют.
4. Побуцька М. У Бережниці пам'ятають „Роберта“ // Дзвони Підгір'я.- 1992.- 6 серп.
5. Садоль П. Українська Постанча Армія // Довідник 1943-1949, кн. 1.- Нью-Йорк, Пролог, 1994.- С. 103.
6. Сохацька І. Романтика, героїзм, трагедія // Дзвони Підгір'я.- 1995.- 8 черв.
7. Хмель С. Українська партизанка.- Львів: Шлях перемоги, 1992.- С. 17.

«СВОЄ ЖИТТЯ Я ПРИСВЯТИВ УКРАЇНІ...»

РОМАН МАРЧАК

(1912-1942)

ВИТОКИ РОДУ МАРЧАКІВ

*Автор книги вдячний сестрі Романа
п. Володимири Марчак (1914–1999)
за надані знімки і матеріали
про брата.*

Священичий рід Марчаків походив із села Біла Стрийського повіту. За підтримки митрополита УГКЦ Андрея Шептицького батько Романа Володимир Марчак закінчив духовну академію в Римі. Виконував священичі обов'язки у селах Баличі та Гірне, що на Стрийщині.

З 1911 по 1935 роки о. Володимир Марчак був парохом церкви Святого Архистратига Михаїла в селі Угринові Середньому Калуського повіту. До першої світової війни це село було під сильним московіфільським впливом і отцю Марчаку довелось докласти немало зусиль, щоб Угринів Середній став національно свідомим селом. Зокрема, в середині 1920-х років його зусиллями тут були відкриті – читальня „Просвіти“, філія „Сільського господаря“ та інші українські установи.

СВЯЩЕНИЧА ПРАЦЯ – ЙОГО ПОКЛИКАННЯ

Весною 1911 року отець Марчак переїхав на нову парafію в Калущину і з перших днів потоварищував із сусідом – священиком Угринова Старого о. Володимиром Глодзінським, а пізніше – з його зятем о. Андрієм Бандерою. Це були люди близькі не тільки за священичим покликанням, але й по духу та світогляду. Служити рідному краєві, народові, громаді – було у них на першому місці. На цих принципах священики В. Марчак і А. Бандера виховували і своїх дітей.

У Володимира Марчака і Неоніли з Левицьких було п'ятеро дітей: Наталка, Олександр, Василь, Роман і Володимира. Останні двоє народились в Угринові Середньому. До речі: Олександра була одружена з відомим педагогом і композитором Романом Савицьким.

В домі Марчаків панувала атмосфера українського патріотизму, національного духу, які сприяли пробудженню в дітей любові до рідного краю, народу. Їх першими вчителями були батьки.

Родина Марчаків. В центрі Н. і В. Марчак.
1935 рік

МОЛОДІ РОКИ

Середньоугринівську школу Роман Марчак закінчив успішно; особливо полюбляв історію, літературу та руханку (фізкультуру). З молодих літ Ромко, так називали його рідні, брав активну участь в роботі читальні „Просвіти“: співав у мішаному хорі (диригент – старший брат Василь Марчак), товаристві „Луг“, Пласті.

Роман Марчак був засновником аматорського гуртка. Вистави ставили в сусідньому Угринові Старому, Бережниці Шляхотській, Голині, Добровлянах. Ні одне спортивне свято не проходило без участі священикового сина Романа: грав у відбівницю (волейбол), копаний м'яч (футбол).

У 1931 році дев'ятнадцятирічним юнаком Роман Марчак поступив у Львівську торговельну школу. Тоді ж став членом ОУН. У Львові зустрічався із земляком Степаном Бандерою, який навчався в Дублянах. Не раз поверталися зі Львова разом потягом в Калуш, а даліше через Добровляни, Новицю пішки додому в Угринови.

ПІД ПІЛЬНИМ НАГЛЯДОМ ПОЛЬСЬКОЇ ПОЛІЦІЇ

Роман Марчак.
1931 рік

Сестра Романа п. Володимира Марчак (1914-1999), яка проживала в м. Калуш-Загір'я згадувала:

„У 1932 році, після нападу на пошту в Городку й арешт Біласа і Данилишина, поляки почали проводити часті обшуки в бурсах, у яких проживали українські студенти. Заарештували брата Романа: в нього знайшли заболочені черевики і скривлену носову хустинку. Тримали під арештом три тижні. Допитували. Відпустили тільки після того, як було доведено, що кров на хустинці – Романова (в нього часто йшла кров з носа), а черевики були заболочені під час гри на спортивному полі.

Польські слідчі допитали всіх гравців команд і навіть брали пробу глини з поля. Аж тоді відпустили.

Наш тато, дізнавшись про арешт Романа, щодня широко молився, просив Господа змилостивитися над синовою доляю. Тільки після того, як май старший брат Василь повідомив зі Львова, що Роман на волі, вимовив:

– Мої молитви дійшли до Бога.

Після закінчення торгівельки у Львові (здобув фах бухгалтера) Роман Марчак вирішив йти до війська, щоб здобути вищі, а, може, закінчити і школу підстаршин, який хлопцеві міг пригодитися в майбутньому. Роботи за фахом поляки так і не дали.

Володимира Марчак, сестра:

„Роман був високого росту, міцної статури, добрим змагуном. Прийшов на комісію до

Р. Марчак (1-й справа)
з товаришами по навчанню
у торгівельці. 1932 рік

Роман (перший зліва). В центрі – брат Василь Марчак

польського війська, а лікарі написали: „Не здольний“, тобто не здатний до служби. Брат запитує комісію: „Скажіть, на яку хворобу слабую, буду лікуватись“. А доктори, замість відповісти, знову пишуть: „Не здольний“.

Поляки боялись мати у війську свідомих українців, і підозрювали, що брат Роман належить до підпільної ОУН. Брат все це зрозумів“.

Марчак і справді пов’язав свою долю з націоналістами. Допомагав переправляти літературу, переховувати її. Давав читати довіреним хлопцям і дівчатам. За доносом провокатора Роман був заарештований польською поліцією. Суд виніс вирок: два роки позбавлення волі. Покарання відбував у відомій тюрмі для політичних засуджених – Березі Карпузькій.

„Брат повернувся додому виснажений. Рідні не відразу відзначали його. Батько дивився у вікно і каже: „Якийсь чоловік зайшов на наше подвір’я, роздивляється, напевне, щось шукає.“ Ми вийшли з хати, придивились, а це наш Роман. До цього він мав на голові густе, чорне волосся (у львівській торгівельці знайомі так і називали його – Роман Чорний), а тепер перед нами стояв вимучений чоловік, волосся де-не-де повипадало, зарослий. Виглядав на старого діда.

На другий день, коли Роман трохи відспався, поголився, помився, я кажу до брата:

– Романе! Ти ще молодий, пожалій себе!

Брат поглянув на мене і промовив:

– Ви в спокії проживете на десять років більше від мене, а я можу згинути зараз; та я знаю, що віддам своє життя за Україну.

Ці Романові слова я пам’ятатиму до смерті“.

В РЯДАХ ПОХІДНОЇ ГРУПИ ОУН

У передвоєнний 1940 рік Роман Марчак став студентом юридичного факультету Львівського університету. Провчився тільки один рік і змушений був піти у підпілля. Чекістські агенти шукали його. Переховувався у знайомих у Львові, Стрию, Тернополі. Мав повсюдно багато друзів.

Роман Марчак (2-й справа) серед студентів Львівського університету. 1940 рік

В перших числах липня 1941 року Роман передав через знайомого записку з Моршина (рідні з 1935 року проживали в с. Нинів Долішній біля Стрия): „Дорогі мої! Я знаходжуся недалеко від вас. Не можу зайти, бо відходжу з хлопцями на Схід. Ваш Роман“.

Північна похідна група ОУН (кер. Д. Мирон-„Орлик“ і Д. Маївський-„Косар“), в яку входив Роман Марчак-„Моргун“, направлялась через Рівне, Житомир на Київ. Ця похідна група оунівців мала свій розпізнавальний знак – стрічку червоного кольору. В групи „Схід“ або середньої розпізнавальною була стрічка синього кольору, в групи „Південь“ – чорного.

Наш земляк у складі групи „Північ“ дійшов до Житомира. Нелегкою була ця дорога: пішки, на мотоциклах, роверах. Найважчим для юнаків і дівчат був шлях з Рівного до Житомира. На кожному кроці чатувала небезпека: німецьке гестапо або більшовицькі агенти, залишенні для підтримкої роботи.

Житомир був кінцевим пунктом шляху Марчака. Тут наш земляк проявив себе як здібний організатор українського націоналістичного підпілля. „Моргун“ (Роман Марчак) був обраний обласним провідником ОУН Житомирщини. Мав й інше псевдо Семен Марчук.

Провід тимчасово займав приміщення колишнього земського банку в Житомирі, а з початку 1942 року – будівлю канцелярії суду. Протягом наступних місяців „Моргун“ неодноразово змінював місцезнаходження обласного проводу. Гестапо йшло слідом... Багато друзів впало від його куль. З підробленими документами Марчак-„Моргун“ бував у районних осередках у Бердичеві, Брусилові й інших містах краю. Члени організації змогли проникнути у багато відділів районних адміністрацій Житомирщини.

Згадка про Романа Марчака є у книзі Петра Мірчука „Українська Повстанська Армія. 1942-1952“ (Львів, 1991). На с. 17 цього видання читаемо:

„...В Житомирі у тюрмі окупанти стріляють членів обласного проводу ОУН Василя Хому і Миколу Кравса, а на вулиці гине від кулі обласний провідник Роман Марчак“.

Сталося це в березні 1942 року.

ЗАГИБЕЛЬ НАШОГО ЗЕМЛЯКА

Сестра Володимира Марчак залишила спомини про останні дні життя брата:

„... Ми сідали до сніданку. Зайшла мама і каже: „Цієїночі мені снився наш Ромко. Сидить за столом з великою борошною. Я побачила його і питаю: „Сину, звідки ти взявся? А він усміхнувся до мене і, мов хмаринка, став підніматися вгору і незабаром зник зовсім. Це його душа навідувалася додому...“.

Через деякий час до нас зайшов Романів товариш Іван Мацьків, який був з братом на Житомирщині, й розповів, як Роман загинув.

„...Німці арештовували членів ОУН. Особливо багато попались між 10 і 13 березня 1942 року. Після суду – розстрілювали. Обласний провід наказав всім розпорощитись. Явки у містах Житомирщини, склади зібраної зброї були виявлені німцями з допомогою підсланих агентів. У самому місті одна з явок ще була „твердою“. Але ніхто з підпільників не знаю-

точно. Роман заборонив всім відвідувати цю явку. І коли постала проблема пішов з одним із товаришів її перевірити. Мав документи на інше прізвище. Вікониці на вікнах хати були відчинені – значить небезпеки немає. Господар явки не зумів їх зачинити.

Побачивши німців, Роман вистрелив з пістолета. Товариша німці схопили, а Марчак кинувся тікати вулицями Житомира. Та важко поранений упав, скошений чергою з автомата. Коли переслідувачі добігли до нашого земляка, Марчаку пішла кров з рота, а через хвилину він помер.

Загибель провідника Романа Марчака-„Моргун“
(березень 1942 року)

– Це Моргун? – запитали заарештованого.

– Так, – відповів той“.

На квартирі, яку винаймав Моргун, були виявлені зброя, друкарська машинка, гроші і понад 2000 брошур і листівок.

Так загинув наш славний земляк, вихідець з села Угринова Середнього Калуського повіту, обласний провідник ОУН Житомирщини славної пам'яті Роман Марчак-„Моргун“ (1912-1942). Вічна йому слава!

*

У березні 1994 року на прохання родини тодішній парох с. Угринова Середнього Калуського району о. Дмитро Кишеннюк відслужив панахиду за Романом Марчаком. Біля могили батьків – Володимира і Неоніли Марчаків та сестри Олександри, що на сільському цвинтарі с. Нинева Долішнього Стрийського району, де родина проживала після переїзду з Угринова Середнього, виросла символічна могила синові і братові – Романові Марчаку.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. **Когут М.** „Своє життя я присвятив Україні...“ // Дзвони Підгір'я. – 1998. – 28 лист.
2. **Косик В.** Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк–Львів, 1993. – С. 194, 224, 547, 557.
3. **Мірчук П.** Українська Повстанська Армія. 1942-1952. Документи і матеріали. – Львів, 1991. – С. 17.

ПОВСТАНСЬКИЙ ЛІКАР

ЯРОСЛАВ МАРТИНЕЦЬ

(1921–1948)

Do 80-х років від дня народження

АВТОР ВДЯЧНИЙ:

Йосипові Гаврилку (м. Калуш),
Романові Басарабу (м. Івано-Франківськ)
за надані знімки і спогади про славної пам'яті
повстанського лікаря Береста

Чекай мене, безсонна Україно,
чеканням друга, матері, жони.
Я повернусь до тебе неодмінно,
обвіяній вітрами далини.
Я прилечу в твоє світання тепле
без зайвих слів,

без зойку самоти.
...ти жди!

І в дім мене запустиш,
коли біду далеку відведу...
Та де не йду –
я йду тобі назустріч,
І де б не впав –
за тебе я впаду.

Петро СКУНЦЬ

ПОВЕРНЕННЯ

Більше, як десять років (1942-1954) вела звитяжну боротьбу проти ворогів Українська Повстанська Армія. Важливу роль у боєздатність повстанських сил, в іх моральний стан внесла медично-санітарна служба УПА.

Свідомість вояка, що на випадок поранення він знайде як на полі бою, так і в запіллі належну медичну опіку, збільшувало його почуття індивідуальної безпеки і зміцнювало його боєздатність.

Без жертвової праці лікарів, фельдшерів, санітарів, які щоміті наражали себе на небезпеку, не була б повною картиною боротьби УПА.

В останні роки ми дізналися багато імен славних повстанських лікарів і провідників Українського Червоного Хреста, які пліч-о-пліч з повстанцями вели нелегку боротьбу з ворогом. Серед них: Юрій Липа, Катерина Зарицька-Сорока, Яромир Олесницький, Галина Дидик, Модест Ріпецький, Олексій Зеленюк, Юлія Ганущак, Володимир Манюх... А скільки іх безіменних впали не полі бою. Вічна їм пам'ять!

У цьому списку немає імені Ярослава Мартинця-„Береста“ (1921-1948). В минулому – студент медицини у Львові (1942-1944). З 1944 по 1946 – лікар в курені Прута (П. Ваціка). Нехай спомини про лікаря Береста, поміщені в цьому розділі книжки, будуть пошаною його пам'яті.

АВТОР

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Ярослав Мартинець народився 20 грудня 1921 року в містечку Богородчани, що у двадцяти кілометрах від Станіслава (тепер Івано-Франківськ). Молодшими у подружжя Василя і Розалії Мартинців були дочка Марія (1924 р. н.) і син Антон (1926 р. н.). Навчався у місцевій Богородчанській семикласній школі, яку закінчив в 1936 році.

В тому ж році поступив на навчання в Станіславську українську гімназію. Був активним членом Пласти, що підпільно діяв у гімназії.

Учень совєтської десятирічки в Станіславі (9–10 класи; 1939–1941). Разом з Михайлом Хмелем-„Всеволодом“ очолював Юнацтво ОУН в цій школі.

З початком совєтсько-німецької війни (червень 1941 року) повернувся у Богородчани. Секретар української поліції (там же; 1941–1942). Комендант поліції – Константин Петер. Підтримував зв'язки з націоналістичним підпіллям. З весни 1942 року – в підпіллі. Рошукуваний гестапо. Виїхав у Львів (літо 1942).

Студент медичного факультету Львівського університету (1942–1944). Активний серед українського студенства у Львові. Брав участь в охороні українських вчених від польської Армії Крайової (1943). Влітку 1944 року змушений був залишити навчання у Львівському університеті у зв'язку з наближенням фронту.

Завідувач міською медичною амбулаторією у Богородчанах (серпень–листопад 1944). З кінця листопада 1944 року – лікар УПА (підпільне псевдо – „Берест“). Разом з О. Зеленчуком-„Пастером“ проводив підпільні медсестринські курси в с. Тяпчому Долинського району (1944). Переїхав у курені командира Павла Ваціка-„Прута“ (1944–1946).

Лікував після поранення на Різдво 1945 року командира Чорного лісу Василя Андrusяка-„Різуна“-„Грегота“ (січень–лютий 1945). З квітня по листопад 1945 року з куренем Прута перебував у пропагандивному рейді УПА по теренах Чехословаччини і Польщі.

У 1946–1948 роках – член Калуського надрайонного проводу ОУН (медичної секції). Повстанський лікар у збройному підпіллі Калущини. Друге псевдо – Кримський. Загинув у бою з чекістами 15 лютого 1948 року в с. Завої Калуського району.

СПОМИНИ ПРО СЛ. П. ЯРОСЛАВА МАРТИНЦЯ-„БЕРЕСТА“

Роман БАСАРАБ,
м. Івано-Франківськ

Моя мама Марія Басараб вчителювала деякий час в Старих Богородчанах. Проживала вона у свого брата о. Івана Пацічняка. Останній був парохом у Заріччі (присілок Ст. Богородчан) і в селах Лисівка і Гринівка Богородчанського деканату.

З Мирославом Мартинцем ми навчались у семикласовій, або як поляки називали її повзехній, школі в Богородчанах. Хочу уточнити ім'я моого товариша: не Ярослав, як пишуть деякі джерела, а Мирослав. Вчився він добре, особливо полюбляв уроки історії, української мови, географії. У вільний час Мирослав брав участь у шкільному аматорському гуртку, любив читати і декламувати вірші. А ще мав гарний каліграфічний почерк.

Ярослав Мартинець.
Станіслав, травень 1942 року

З часом я переїхав у Станіслав і став відвідувати уроки в школі імені Маркіяна Шашкевича, яку провадило товариство „Рідна школа“. Мирослав залишився вчитися у Богородчанах.

Закінчивши школу, у 1936 ро-

ці я здав іспити у Станіславську державну гімназію з українською мовою викладання. Гімназія була розташована по вулиці Липовій.

Мартинець теж поступив сюди на навчання. Ми знову із Славком вчилися в одному класі – тепер гімназії і навіть проживали в одній кімнаті бурси Святого свяченомуученика Йосафата. У позаурочний час відвідували спортивні секції, співпрацювали у гімназійній касі взаємодопомоги і учнівському кооперативі. Заняття в останніх вчили молодь, як жити і трудитись. Харчувались з дому; мені особливо сма-кували яблука і груші із саду Мартинців.

У Станіславській гімназії діяв підпільно Пласт і ми з Мирославом були активним його членами. Весною 1939 року в нас за плечима були чотири класи гімназії і ми мріяли про те, ким будемо в майбутньому.

Та час розпорядився по-своєму...

У вересні 1939 року розвалилась ненависна Польща, прийшли перші „візволителі“. Гімназистів повернули у дев'ятирічний клас сов'єтської десятирічки. Із Славком Мартинцем ми сіли за парту середньої школи № 1 в Станіславі. Колишні гімназисти мали кращі знання, ніж сов'єтські школярі.

Тут разом з Михайлом Хмелем (пізніше обласним провідником пропаганди на псевдо Всеолод) Мирослав Мартинець очолював Юнацтво ОУН.

В другій десятирічці „юнаків“ провадив Василь Савчак (з часом провідник ОУН Буковини „Сталь“) родом із Ямницею, що недалеко від Станіслава.

Одночасно Василь був і зв'язковим між Юнацтвом ОУН станіславських шкіл та обласним проводом.

У третій Станіславській середній школі Юнацтво очолював Осип Білобрам. За німецької окупації він був крайовим провідником Юнацтва. Навчався у Львівському університеті. В 1943 році Осип був заарештований і розстріляний гестапівцями.

Я навчався у першій сов'єтській десятирічці десь біля півроку. Коли організувався Станіславський вчительський інститут, перейшов туди вчитись на філологічний факультет. Деканом факультету був жид Шмулензон.

Константин Петер. 1943 рік

У 1941 році Славко Мартинець закінчив першу станіславську десятирічку і повернувся додому в Богородчани. Йому йшов двадцятий рік...

Родина Мартинців ще за польських часів зналась з Константином Петером, вихідцем із Вінниччини. В минулому він був старшиною УГА, емігрував у Галичину. На початку сорокових Петер проживав на своєму хуторі Мочари, що в десяти кілометрах від Богородчан.

З приходом німців влітку 1941 року провід ОУН вирішив скористатися з німецького походження Петера і той очолив українську поліцію в Богородчанах. Секретарем поліції став недавній учень Станіславської гімназії Мирослав Мартинець.

Маючи доступ до зброї, начальник української поліції таємно переправляв її в ліс для загонів УНС, що створювались в Галичині. Знав про це і секретар Богородчанської поліції Мартинець.

Провокатор доніс на Петера в гестапо і його в 1942 році було заарештовано. Почались допити у Станіславі, Львові... Тільки збіг обставин допоміг Константину уникнути розстрілу.

Третій зліва – Я. Мартинець. Поряд (у білому плащі) сестра Марія. 1942 рік

Дізнавшись про арешт начальника поліції, Мирослав пішов у підпілля. Переховувався у знайомих в Богородчанах і Станіславі... Гестапо викликало на допити батька Василя Мартинця. Останній нічого не зінав. Славко вмів тримати усе в таємниці.

Весною 1942 року Мартинець поступив на медицину у Львові. Тут третій раз доля звела мене з Мирославом. Ми мешкали з ним разом по вулиці Личаківській.

Товарищував Славко із своїм земляком з Богородчан Богданом Крицуною (1922 р. н.), теж студентом медицини. Трагічно склалася подальша доля Богдана. Восени 1944 року Крицун загинув у с. Пожівка Богородчанського району від рук лжеповстанців.

Студентське життя було тоді нелегким. Більшість молоді була задіяна у підпіллі ОУН. Нам з Славком доводилося охороняти від польських куль українських вчених, зокрема, професора Євгена Вертипороха.

Я. Мартинець.
Львів, 8.11.1942

Ярослав (зліва) разом
з товаришем по навчанню,
земляком Богданом Крицуною.
1943 рік

Ярослав Мартинець (другий справа) серед студентів медицини
Львівського університету. Весна 1944 року

Інструктаж проводив з нами студент ветеринарії, відповідальний від ОУН за охорону вчених Ярослав Косарчин „Козак“. Він же видавав нам зброю для захисту від нападів підпільників із Армії Крайової. Після виконання завдання ми повертали зброю Косарчину. Останній запам'ятався мені, як щирий український патріот.

Ми навчались на очно-заочній формі: після семестру навчання, деякий час перебували вдома. Славко мав можливість читати біологію у Богородчанській школі (директор Йосип Соколовський).

Влітку 1944 року, коли в Галичину повернулась червона армія, Мирослав повернувся додому. Працював в Богородчанах коротко за фахом. Восени того ж року пішов в УПА

14 січня 1945 року Берест, в день старого Нового року, допомагав лікарю Пастеру на лісництві в Петранці операувати важко пораненого командира Чорного лісу Різуна.

...Святкового дня 1945 року я був на Службі Божій в церкві Святої Трійці в Дрогобичі. Хтось із присутніх вклав мені в руку підпільну штафету. Це була записка від Славка Мартинця: я пізнав його каліграфічний почерк.

Ми зустрілися в лісі недалеко села Урич. Мирослав був у повстанській формі, озброєний.

Саме тоді қурінь Прута повертається у Чорний ліс із пропагандивного рейду по теренах Словаччини і Польщі. В одному з боїв лікар Берест був поранений: розривною кулею відірвало пальце на лівій руці. Славко розповів мені, як щиро і тепло зустрічали їх словаки: постачали харчами, одягом, ловили кожне слово правди про боротьбу УПА. Ми потиснули один одному руки на прощання. Мирослав посміхнувся в останнє і рушив до своїх хлопців, які чекали на нього...“.

Йосип ГАВРИЛКО,
лікар; родич Ярослава
Мартинця-„Береста“, м. Калуш

Йосип Гаврилко, лікар

По вуличному Ярослава називали Славко-Мирон. Із спогадів родини, знайомих відомо, що вуйко був веселої вдачі, товарищкий. Навчаючись у Богородчанській школі, а потім у гімназії в Станіславі, активно працював у Пласті, Юнацтві ОУН.

Як згадує тета Броніслава Латишевська, коли Славкові тато купив гімназійну форму, то син з радості кашкета клав під подушку і так спав. Щоб мати кошти на навчання сина, Василь Мартинець продав частину поля.

Після закінчення трьох курсів медицини у Львові, Мартинець знову вдома. Йшла війна (літо 1944 року) і було не до навчання. У 1995 році я тримав в руках оригінал наказу, який віднайшов у фондах архіву райлікарні, з якого довідався „про призначення Мартинця Ярослава Васильовича завідуючим медичною амбулаторією міста Богородчани Станіславської області“ (оригінал на російській мові).

Недовго Ярослав працював на цій посаді: до листопада 1944 року. Як писала в листі до мене Славкова сестра Марія (проживає в Республіці Комі, Росія), брат йдучи робити операції повстанцям, щораз просив молитися за нього – не знав чи повернеться додому, чи ні. Вдень працював в амбулаторії, а майже щоночі при лампі в лісі чи стодолі, робив операції та перев'язував поранених повстанців. Батьки переживали, щоб син не загинув від зрадницької кулі.

В рядах УПА була гострою нестача підготовлених лікарів. Восени 1944 року, увечері, до хати Мартинців прийшли повстанці (осіб 20–30) і старший з них за званням сказав:

– Ви підете з нами, пане докторе. Ваших рук потребують поранені бійці.

Батько Василь Мартинець через городи провів сина до хутора Скобичівки. Що думав він, в останнє проводячи сина – свою надію на старість? Багато коштів витратили Мартинці на навчання сина у Станіславській гімназії, а пізніше – у Львові. Продали частину поля. Думали, що будуть доживати тут віку біля нього... Та доля розсудила по-іншому.

На хуторі Скобичівка, що на околиці Богородчан, попрощались син з батьком. Не судилося йому більше побачити свого Славка. Цілу ніч не спала Розалія Мартинець – очікувала повернення чоловіка. Аж надранок повернувся він додому.

Хтось з сексотів доніс в Богородчанське НКВД, що найстарший з синів Мартинців пішов в УПА. Вже наступного дня чекісти заарештували батьків – Василя і Розалію Мартинців. Дочка Марія, після закінчення учительської семінарії в Станіславі, працювала вчителькою в с. Глибокому Богородчанського району і її не забрали. Син Антон, який нещодавно через хворобу повернувся з Німеччини, дізнавшись про арешт батьків, переховувався у знайомих.

Василь і Розалія Мартинці були вже немолоді, тому дочка Марія вирішила добровільно їхати з батьками на виселення. Поки формувався ешелон, Мартинців до Різдвяних свят 1945 року тримали у Станіславській тюрмі.

Сестра Розалії Мартинець Броніслава Латишевська, як могла, допомагала родичам: щотижня передавала їм посилки в тюрму.

Про арешт батьків Славко довідався через кілька днів. Дізнавшись пізніше адресу виселення (Комі АРСР, Північ Росії), син від чужого імені висилає їм продукти. В церкві Угринова Старого, коли парохом тут був о. Дмитро Березовський, наймав Службу Божу за здоров'я родичів.

Лікар Берест серед бійців охорони (другий справа), 1946 рік

Через псевдо Шпак Мартинець підтримував зв'язок з тетою Броніславою Латишевською у Богородчанах. Весною 1945 року від неї довідався про смерть батька. Відійшов Василь Мартинець 6 березня 1945 року від голоду і тифу.

Кілька разів Мартинець-„Берест“ приходив з охороною в околиці рідних Богородчан, може, побачить когось з родини чи знайомих. Весною 1945 року йому повезло: на Жидівських окопищах у гурті дітей побачив тітчина сина Левка. Наблизився на метрів тридцять, покликав неголосно:

— Левку, чуєш. Це я, пізнаєш? Підійди...

Дванадцятирічний хлопець почув. Побачив озброєного чоловіка. Йшов вечір і Левко побоявся підійти. Прийшов додому і розповів матері — Броніславі Латишевській. Дотепер жалкує пані Броніслава, що не зустрілась тоді з Славком. Напевне хотів щось сказати чи передати...

Того ж року Я. Мартинець, як лікар брав участь у рейді куреня Прута на терени Чехословаччини. Був ранений у руку, про що повідомив пізніше через псевдо Шпак тету Броніславу Латишевську в Богородчанах. Коли чекісти привозили до Богородчанського НКГБ вбитих повстанців, рідні щораз дивились на ліву руку — чи не Славко.

Востаннє бачили його земляки на весіллі в селі Розсільній. Завітав ненадовго, щоб розпитати про новини, долю спільніх знайомих. Це був 1947 рік.

Ярослав (четвертий справа в другому ряді) серед хлопців с. Завій Калуського р-ну, 1947 рік

*

... Розалії Мартинець після звільнення у 1956 році не дозволили повернутись додому. Та й не було до кого! Син Антон після служби в червоній армії теж виїхав на Північ до матері та сестри Марії. Чоловіка вже одинадцять років не було на цьому світі. Бавила внука, якого мама назвала в честь свого брата Славком. Померла мати лікаря Береста у 1980 році.

Зі своєю родичкою Марією Мартинець я переписуюсь довгий час, шлемо один одному поздоровчі картки на свята. Від неї я дізнався багато подробиць із життя її брата Славка — відомого повстанського лікаря Береста.

*

У жовтні 1990 року я був присутній на перезахороненні праху гамаліївців на цвинтарі в с. Грабівці Калуського району. Після панаходи жителі Грабівки запросили гостей на обід. Під час обіду я познайомився із жителем с. Завою Олексою Савчуком. Коли ми вийшли з хати, він запитав:

— Чи відоме Вам ім'я лікаря Береста?

— Так, — відповів я, — це мій родич. Його справжнє ім'я Ярослав Мартинець, родом з Богородчан. Ви знаєте щось про нього?

Олекса Савчук повідомив, що знав особисто Береста; останній мав криївку на його господарці, перебував тут три

В. Гулимчук-„Калина“, Я. Мартинець-„Берест“ (в центрі)
і М. Тимків-„Муха“. Літо 1947 року

місяці. Крім цього пан Савчук неодноразово зустрічався із лікарем в лісі. Тоді ж я довідався, що Ярослав Мартинець загинув у бою з чекістами 15 лютого 1948 року в селі Завої Калуського району.

На Стрітення Господнє, наступного 1991 року, ми вперше відправили панахиду на місці загибелі лікаря УПА Береста та його охоронців Миколи Тимківа-„Мухи“ і Василя Гулимчука-„Калини“. Були присутні родичі загиблих, гості, ветерани УПА Калузького району.

15 лютого 1992 року, до сорок четвертих роковин героїчної загибелі повстанців, у селі Завої Калуського району був освячений березовий хрест біля мосту – місця згину героїв. Спричинився до цього житель села Олекса Савчук.

З того часу – щорічно на Стрітення 15 лютого – священики, ветерани УПА Калуської станиці, гості, жителі навколошніх сіл, учні місцевої школи вшановують пам'ять славних героїв і серед них лікаря Береста.

*

Тепер відомо, як загинув Ярослав Мартинець-„Берест“.

Під вечір 14 лютого 1948 року (напередодні Стрітення Господнього) лікар „Берест“ з повстанцями „Мухою“ і „Калиною“ (псевда Миколи Тимківа і Василя Гулимчука) навіда-

лися до Завою. Були голодні й замучені. Зайшли до хати Насті Матіїв. Попросили поїсти, але сон звалив їх. Першим пробудився „Берест“:

– Щось мені недобрий сон приснився. Що б це мало означати?

– Я б вам радила залишити нашу хату, – мовила газдиня. І повідомила, що заходив до її хати Михайло Данів ніби за мукою і видів сплячих хлопців.

Повстанці перекусили трохи і покинули хату Настуні Матіїв. Недалеко було весілля – у Катерини Данів. Молоді літа взяли своє – вирішили зайти і скуштувати весільного короваю.

„Бересту“ все не виходив з голови недавній сон. Квапив Миколу і Василя покинути весілля. Рушили до хати, в якій давно ніхто не жив. Пройшли з півдороги, як почули гул моторів автомобінів.

Небо освітили ракети, стало видно, як у день. Повстанці увиділи, прозвучали перші автоматні черги. Їх хтось зрадив...

Гулимчук-„Калина“ кинувся в одну сторону, а „Берест“ з Тимківим-„Мухою“ – в протилежну до моста, що в центрі села. А далі хотіли до лісу.

Сили були нерівними. Першим на городах загинув „Калина“: важкопораненого чекісти дострілили його з пістоля.

Поки „Муха“ відстрілювався з автомата, „Берест“ спалив під мостом документи й інші папери. Настанок порізав на

Останній бій лікаря Береста 15.02.1948 р.

собі ножем шкіряну куртку, а після чоботи, щоб не дісталися ворогу. Вистріливши останні патрони з автомата, лікар гранатою покінчив з собою.

Тепер відомо, що повстанців того зимового ранку 15 лютого 1948 року зрадив харчовий села Завою Михайло Данів.

Понівечені тіла лікаря „Береста“ і повстанців вороги відвезли автомашинами у Калуш. Скинули на сніг біля приміщення НКГБ (тепер приміщення музичної школи № 1 по вул. С. Бандери, 11). Хлопців роздягли до пояса. Сфотографували. Десь в архівах Служби Безпеки України можна віднайти ці фотографії, та, на жаль, доступ до архівів ще обмежений. Через кілька днів загиблих героїв таємно закопали на старому цвинтарі в Калуші (район Височанки).

*

Велика заслуга у поверненні з небуття імені сл. п. Ярослава Мартинця-„Береста“ належить лікарю з Калуша Йосипові Гаврилку. Він один з перших досліджував життя славного родича. Пан Гаврилко – автор статті „Хто він, доктор Берест?“ („Галичина“, 1996.– 14 травня). Йосип Гаврилко щороку виступає на вшануванні пам'яті героїв, полеглих у с. Завої Калуського району 15 лютого 1948 року.

Автор книжки вдячний панові Йосипу Гаврилку за сприяння у виданні цього дослідження про життя повстанського лікаря Береста.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гаврилко Й. Хто він, доктор Берест? // Галичина.– 1996.– 14 трав.
2. Когут М. Впали, як цвіт на морозі // Дзвони Підгір'я.– 1998.– 21 груд.
3. Когут М. Лікар УПА Берест // Поліття.– 1997.– № 20.– трав.– С. 2.
4. Когут М. Повстанський лікар // Кал. віче.– 1997.– 30 бер.
5. Мушкевич Б. А там три браття з Прикарпаття життя за волю віддали // Дзвони Підгір'я.– 2001.– 21 лют.

ЗАСУДЖЕНИЙ НА СМЕРТЬ

ВОЛОДИМИР КІЦА

(1907–1943)

Щира подяка сину Володимира Кіцу

н. Богдану (прож. у м. Калуші)

за знімки і матеріали

про батька

АВТОР

ВСТУП

Доктор Дмитро Капітан
(1890-1978)

У своїх споминах „Гестапівські звірства в Калузчині“, надрукованих у двадцять третьому томі „Літопису Української Повстанської Армії“ (с. 204–209), доктор Дмитро Капітан серед інших імен згадує і ветеринарного лікаря з Калуша Володимира Кіцу. Обоє були близькими друзями; мали й родинні стосунки – Д. Капітан був кумом В. Кіці, тобто на нашком (хресним батьком) Володимирового сина Богдана (1941 р. н.).

Нагадаю також, що д-р Дмитро Капітан під час німецької окупації (1941-1944) займав посаду повітового лікаря в Калуші. Підтримував зв'язки з українським підпіллям, за що у грудні 1943 року був заарештований гестапо. Місяць просидів у Станіславській тюрмі. Через брак доказів, німці змущені були його звільнити.

У 1944 році емігрував. Проживав спочатку в Німеччині, а після – у США. Активіст громадського життя в колах української діаспори.

РЯДКИ БІОГРАФІЙ

У Калуш Володимир Кіца із сім'єю переїхав у 1938 році. Позаду залишилось навчання у ветеринарній академії в місті Брно (Чехословаччина), коротко-часна праця на посаді ветлікаря у Стрию. З народженням другої дитини, Кіци вирішили переїхати в Калуш – недалеко міста у Бережниці Калуського повіту працювала вчителькою у місцевій школі сестра дружини п. Теодора Шевчик.

Поселились Кіци в Калуші по вулиці Салінарній (тепер вул. В. Чорновола). Лікар Кіца став до праці у кооперації по прийому худоби від селян Калуського повіту. Знався на роботі добре; за порадою до п. Володимира приходили немало поважних газдів.

Володимир Кіца,
студент ветеринарної
академії
(Брно, Чехія; 1931 рік)

Весільна знимка Луції і Володимира Кіців, 1935 рік

Володимир Кіца був знайомий з багатьма калушанами, які поважали його за добродушність і за товариський характер. Мав Влодзьо (так називали його близькі друзі) гарний голос і його спів часто звучав у товариському колі.

Ще за першого совєтського визволення Кіца запізнався у 1940 році з Ярославом Мельником, тодішнім провідником ОУН Калущини. Дружив з калуським вчителем Тарасом Банахом. За німецької окупації (липень 1941 року) Ярослав познайомив Володимира з Богданом Бандерою, який у перших числах місяця гостював у помешканні Кіців.

Ось як згадує про лікаря Володимира Кіцу повітовий лікар з Калуша доктор Дмитро Капітан: „...Знав я Кіцу добре. За більшовицької і рівно ж за німецької окупації він був дуже товариський. Як кожен з нас, Володимир К. працював секретно для нашого підпілля, але безпосередньо не був у підпіллі...“ (Капітан Д. Гестапівські звірства..., т. 23, с. 209).

Володимир Кіца.
Калуш, 1942 рік

Провели обшук, все перекинули, навіть батькові книжки з ветеринарії перелистали. Лікаря Кіцу попередили нікуди не виходити.

Гестапівці провели у кооперації, де працював В. Кіца, детальну ревізію. Допитали свідків. Результати ревізії були не в користь лікаря... Доктор Кіца був заарештований гестапо і перепроваджений у Станіславську тюрму. Нашому земляко-

Володимир Кіца як лікар з ветеринарії видавав фіктивні довідки, що худоба слаба і її потрібно забити. Насправді, вона була здоровою, і худобу вночі таємно перевозяли в ліс – на харчування українським повстанцям. Це було дуже небезпечно. В разі доказу провини гестапо карало всю сім'ю винного.

Як згадує шістдесятилітній син В. Кіци Богдан, батько десь після Покрови 1943 року мав зустріч між селами Підгірки і Вістова Калуського району з одним із визначних членів проводу ОУН. Гість переночував у них всього одну ніч і рано вранці відійшов. А через півгодини (ще було темно надворі) постукали у двері помешкання Кіц. На порозі стояли гестапівці.

ві інкrimінувалась „...праця на шкоду німецькому рейху і допомога бандитам...“.

Сусідами В. Кіци по камері у Станіславській тюрми були інженер Іван Німчук з Делятина; кооператор з Надвірної Микола Костик, Степан Бучко... Пізніше доселили Степана Дем'янчука, Юрія Лучка і Євгена Полотнюка. Останній був чоловіком Дарії Макогон, знаної пізніше як письменниця Ірина Вільде.

Володимира Кіцу щоденно брали на слідство. Допитували:

— Кого переночувував у себе вдома? На які цілі йшло м'ясо із кооперації?

Гестапівці самі знали відповіді на свої запитання. Їм потрібне було підтвердження, зізнання затриманого. В'язень Кіца мовчав.

Спогадом ділиться Дмитро Капітан „...Я теж був заарештований гестапо, але дещо пізніше. Повезли у Станіславів... Я сидів у тій самій камері... Оглядаючи її, ми побачили на дряпані на стінах прізвища тих, які сиділи тут перед нами. Я зустрів прізвище В. Кіци, ветеринарного лікаря, який був заарештований на місяць раніше. По трьох тижнях ув'язнення його розстріляли...“ (Капітан Д. Гестапівські звірства..., т. 23, с. 206, 209).

Після арешту Володимира Кіци, його родиною — жінкою і чотирма дітьми заопікувалося підпілля: перевезли підводою з Калуша у село Бережницю Калуського району. Привели для дітей корову, завезли сіно і дрова. Дякувати Богу, що гестапо не розшукувало родину заарештованого В. Кіци.

Дружина лікаря Кіци, як добра кравчиня, щоб прогодувати себе і дітей, змущена була днями і вечорами перешивати одяг жителям Бережниці. Люди розраховувались переважно продуктами — бульбою, мукою, молоком... Допомагала вдові її сестра Теодора Шевчик, яка працювала у Бережницькій сільській школі вчителькою.

Як згадує син, Богдан Кіца (проживає в Калуші), мама з дітьми перебула і голод, і холод. Інколи не було кому дров привезти... Наймолодший син Володимир помер маленьким і похоронений на сільському цвинтарі в Бережниці. Старші троє — Оксана, Орест і Богдан чим могли, допомагали матері — пасли корову, виконували інші роботи.

НАВІКИ У ПАМ'ЯТІ

...30 жовтня 1943 року гестапо засудило Володимира Кіцу, як і решту заарештованих до смертної кари через розстріл. Виконання вироку відкладалось: дехто із ув'язнених подав прохання про помилування. Німецька влада відмовила їм.

Про що думав Кіца в останні години свого життя? Напевне, згадував рідні Нижанковичі, де народився 36 літ тому, родину.

28 листопада того року у Ворохту в'їхали дві вантажівки з солдатами. Зігнали людей з навколошніх хат, навіть тих, хто йшов із храму після Служби Божої. З місцевого тартаку солдати привезли п'ять стовпів, закопали їх у землю. Начальник гестапо із Станіслава Брандт оголосив, що за вбивство німецького вояка на 11-му кілометрі від села сьогодні будуть розстріляні десять в'язнів станіславської тюрми.

З другої машини солдати стягли по одному приречених. В'язні були тільки в нижній білизні. Перших п'ятьох прив'язали до стовпів. Сповідав їх о. М. Куницький, парох церкви у Ворохті.

„...Були це молоді хлопці, — згадував пізніше священик, — схудлі на обличчі... Чекали до розстрілу спокійно. Пролунала команда „Вогонь“. Недобитих дострілювали з револьверів. Потім від'язували і відтягували вбік... Відтак ще п'ять патріо-

Розстріл гестапівцями українських патріотів 28 листопада 1943 року

тів..“ („В боротьбі за українську державу“.– Вінніпег, 1990, с. 909).

Серед другої п'ятірки приречених був і ветеринарний лікар з Калуша Володимир Кіца; інженер-лісник Іван Німчук з с. Ямне біля Делятина; надвірнянський кооператор Микола Костик і двоє незнайомих до цього часу чоловіків. Крім названих вище трьох героїв, 28 листопада 1943 року від гестапівських куль впали: Степан Бучко, Євген Полотнюк, Панько Гайда, Степан Дем'янчук, Юрій Лучко – вони були в першій п'ятірці приречених.

Страчених пороздягали догола, кинули на вантажівку і відвезли в урочище Лазор, що біля села Татарів. Закопали у спільній могилі.

*

...Через п'ятдесят років, 17 жовтня 1993 року, в урочище Лазор прийшли рідні розстріляних, священики, жителі Воронти, Яремча, Татарова, гості зі Львова та Івано-Франківська. Прах десяти героїв був перевезений у місто Надвірну і за християнським звичаєм, в присутності великої кількості людей, похований у братській могилі. На місці спочинку калушанина Володимира Кіца й інших розстріляних постав березовий хрест.

На панахиді 17 жовтня при перепохованні праху рідних були присутні також діти Володимира Кіци: дочка Оксана та сини Орест і Богдан; також Ярема Полотнюк – син письменниці Ірини Вільде та страченого інженера Євгена Полотнюка й інші члени родин страчених.

*

...Ім'я патріота, лікаря Володимира Кіци завдяки зусиллям його калуського товариша д-ра Дмитра Капітана знане і серед української громади в діаспорі, зокрема у США. Коли до друку готувався черговий 23-ій том „Літопису Української Повстанської Армії“ (Медична опіка), до Дмитра Капітана неодноразово письмово звертався д-р Модест Ріпецький (редактор видання, т. 23.– Авт.) з проханням надати відомості про лікарів, зокрема і про сл. п. Володимира Кіцу (1907-1943). Доктор Капітан виконав обов'язок перед пам'яттю товариша, і ми дізналися про долю ще одного вірного сина України – Володимира Кіцу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. В боротьбі за українську державу // Під ред. д-ра М. Марунчака.– Вінніпег, 1990.– С. 909.
2. **Горак Р.** Таємниці Ірини Вільде // Дзвін.– 1995.– № 7.– С. 126.
3. **Капітан Д.** Гестапівські звірства в Калущчині.– В кн.: Літопис Української Повстанської Армії, т. 23.– С. 204-209.
4. **Когут М.** Засуджений на смерть // Дзвони Підгір'я.– 1999.– 26 вер.

В даний час Микола Когут веде пошук матеріалів про Михайла Дяченка (Гомона, Марка Боєслава), Степана Стебельського (Хріна), Олексу Луцького (Беркута, Богуна, Андрієнка), Григорія Перегіняка (Довбешка, Коробка).

Планує видати книгу другу „Герої не вмирають“, в яку увійдуть біографічні матеріали про загаданих вище повстанських командирів.

Українському читачеві – українську книгу.

СКОРОЧЕННЯ

Авт. – автор
ВАТ – відкрите акціонерне товариство
Вик. – виконавчий
ВФ – видавнича фірма
ВО – весняна округа
в/о – виборчий округ
д-р – доктор
ЗОШ – загальноосвітня школа
ім. – імені
км – кілометр
м. – місто
НКВД – Народний Комисариат Внутрінніх Дел (рос.)
обл. – область
о. – отець
ОУН – Організація Українських Націоналістів
прож. – проживав, -є
р. – рік
р. – ріка
р. н. – рік народження
рр. – роки
с. – село
СБ – Служба Безпеки в УПА
сл. п. – славної пам'яті
СШ – старшинська школа УПА
т. – том
ТВ – Тактичний відтинок в УПА
УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква
укр. – український, -а
УПА – Українська Повстанська Армія
УЧХ – Український Червоний Хрест
ЧА – Червона армія

ЗМІСТ

Провідник Роберт. Ярослав Мельник (1919–1946)	3	
Переднє слово	5	
Біографічні дані	6	
Спогади про сл. п. Я. Мельника-„Роберта“	7	
Вшанування пам'яті крайового провідника ОУН Ярослава Мельника-„Роберта“	22	
Використані джерела	24	
 „Свое життя я присвятив Україні...“. Роман Марчак (1912–1942) 25		
Витоки роду Марчаків	27	
Священича праця – його покликання	27	
Молоді роки	28	
Під пильним наглядом польської поліції	29	
В рядах похідної групи ОУН	31	
Загибель нашого земляка	32	
Використані джерела	34	
 Повстанський лікар. Ярослав Мартинець (1921–1948)		35
Повернення	37	
Біографічна довідка	38	
Спомини про сл. п. Я. Мартинця-„Береста“	39	
Використані джерела	50	
 Засуджений на смерть. Володимир Кіца (1907–1943)		51
Вступ	53	
Рядки біографії	54	
Навіки у пам'яті	57	
Використані джерела	59	
Скорочення	60	

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

КОГУТ Микола

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ...

Книга 1

Редактор видання Валентина Савчин

Художник Мирослав Гаталевич

Президент фірми *Петро Бобик*
Головний редактор *Василь Іванишин*
Літературний редактор *Ярослав Радевич-Винницицький*
Технічний редактор *Євген Гнатик*
Відповідальний за випуск *Ігор Бабик*

Підписано до друку з готових діапозитивів 23.02.2001.

Формат 84x108¹/32. Папір друк.

Офсетний друк. Умовн. друк. арк. 2,1.

Наклад 1000 прим.

Видавнича фірма "Відродження".
82100, м. Дрогобич, вул. Т. Шевченка, 2.
Тел.: (03244) 3-73-59. Факс: (03244) 3-72-93.

Калуська міська друкарня.
77300, м. Калуш, вул. Т. Шевченка, 4.

КОГУТ Микола Степанович

K57 Герої не вмирають... Кн. 1. – Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 2001. – 62 с., 34 іл.

ISBN 966-538-077-X

Книжка-спогадів розповідає про долі героїв, пов'язані з Калусьчиною: Ярослава Мельника-„Роберта“ (1919-1946), краєвого провідника ОУН; Романа Марчака-„Моргуна“ (1912-1942), обласного провідника ОУН Житомирщини; Ярослава Мартинця-„Береста“ (1921-1948), лікаря УПА і Володимира Кіцу (1907-1943), ветеринарного лікаря.

ББК 63 (4Укр)

к 0503020600-3 Без оголошення
2001

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Прочитавши цю книжку, підтримайте її поширення, ви-кладені у ній думки й почуття, популяризуючи ім'я автора, приклад видавництва, що в умовах агресивної анти-української політики щодо національного книговидання творить і друкує літературу патріотично-державницького змісту. Для цього використайте своє близьке оточення, а також пресу, радіо, телебачення, зацікавлені державні та громадські структури, національно свідомих людей.

Це потрібно для справи і для просвіти народу, для підтримання нашої праці, орієнтації людей на приклади високопатріотичної життєвої позиції, зміцнення суспільного силового поля навколо Української Національної Ідеї.

Цю, як і попередні свої книжки, фірма „Відродження“ випустила на громадських засадах, із залученням добро-чинців і спонсорів – патріотично налаштованих, свідомих громадян України. Зaproшуємо Вас, шановні добродійники, і надалі до співпраці, пайової участі у випуску нових актуальних, потрібних народові книжок.

Щодо їх поширення, то ми маємо в цьому добрий досвід. Дві третини випущених „Відродженням“ видань, – а це понад 2,5 млн. прим., – передано школам, бібліотекам, військовим частинам, громадським осередкам в Україні і за її межами безкоштовно. Тільки у 1999 р. наші читачі отримали у вигляді подарунків 9 тис. 958 прим. книжок на суму 19 тис. 865 гривень. Наші книжки читають скрізь, де живуть українці.

Найкраще втілення Вашого бажання підтримати нас у шляхетних видавничих намірах – це допомагати коштами, які просимо перечисляти на р/р фірми „Відродження“: 26006319810390 у Дрогобицькій філії АТ „ЗУКБ“, МФО 325202, ЗКПО 22407558 із позначкою у платіжці: на друк книжки (назва) автора (ім'я та прізвище).

Свій до свого – в єдності сила: наша і нашої держави!

Президент фірми
„Відродження“

Петро БОБИК

ISBN 966-538-077-X

9 789665 380771 >